

NÛK

HVAD DER I VORE DAGE HÛSKES FRA GODTHÅBS FORTID . VII

Tekst og tegninger af forfatteren *Hans Lynge*

Bîntîtarssuak

Nogle navne kan være mærkelige. Vi kaldte hende *Ajagîngisâ*: Ingens moster. Alligevel var *Bîntîtarssuak* (store Benedikte) som alle menneskers moster. Børn, som græd, fordi de var faldet, eller fordi andre børn havde været grusomme mod dem, samlede hun op for at bringe dem hjem. Når et barn græd ude, fordi det frøs i fingrene eller i fødderne, bar hun det hjem til forældrene, skyndte sig at tage dets kamikker af for at putte de frysende fødder ind på sin mave for at varme dem, alt imens hun underholdt barnet med at fortælle eventyr.

Mange mennesker brugte dengang barbariske betegnelser og kaldte hende Den store eller slemme Benedikte, men hjemme hos os havde hun aldrig heddet sådan. Folk morede sig over den gamle fartøjsfører Karl Lunds høflige måde at tiltale folk på. Han sagde „min søde ven“ til hende. Denne mand var godheden selv og var beundret for sit dygtige sømandskab. Man sagde, at bølgerne adlød hans vink. Det kunne også tænkes, at den mand, som forstod bølgernes tegnsprog, besad evnen til at forstå Benediktes livs hemmeligheder. Ialtfald så vi, hvor hengiven hun var ham og hans familie.

Benedikte var en lille kvinde af typisk grønlandsk udseende. Hendes ansigt var uforholdsmæssigt stort, huden var stram og gul, men ansigtets og de små øjnes udtryk var levende og venligt.

Hun kom så tit til os, at vi var meget fortrolige med hende. Jeg troede, da jeg var lille, at hun var i familie med os, og at betegnelsen *Ajagîngisâ* måtte være betegnelse for et særlig kært familiemedlem.

Som gammel var Benedikte helt ensom i sin lille jordhytte i *Avangnardlit* (Nørrebro – nu Islandsdalen). Hun havde ikke en eneste pårørende, stod helt alene i denne verden. Dengang var aldersrente fuldkommen ukendt, så man kan forestille sig, hvor fattig hun egentlig var. Alligevel var der ordentligt i hendes lille rønne, og ingen kunne se på hendes velholdte og renlige tøj, at hun var fattig.

Hun havde dog ikke altid været ensom. Og i hendes barndom var familien velhavende i grønlandsk forstand. Faderen var storfanger, moderen en dygtig syerske. Undertiden levede de ligefrem i overflod, i visse årstider også på sjældne europæiske luksusvarer.

De havde deres jordhytte i Sarkardlit (Solsiden), d. v. s. Ny Herrnhut. De tyske missionærer, der havde station der, blev tit kritiseret for, at de samlede eskimoerne i en by og derved skadede dem i deres erhverv som nomader. Jeg mener ikke, der var noget at sige til, at de lagde stor vægt på oplæringen til kristendommen. De havde dog ikke ligefrem tvunget dem til at blive der altid. Det er velkendt, at flere familier, som havde fast opholdssted i Sarkardlit, mange gange helt undlod at komme hjem, når de havde været på fangstpladserne og overvintrede i ensomheden. Og missionærerne, som var ivrige efter at købe deres varer, for at fremme missionens interesser, havde hjulpet og opmuntret dem til at holde deres fangst vedlige. De havde en konebåd, som de kaldte „de forældreløses konebåd“, og den blev benyttet af alle, som ikke havde forsørger, til at samle vinterforråd. Folk i Sarkardlit havde blandt sig nogle dygtige storfangere, hvis udrustning, kajaker, konebåde og skindtelte var af første klasse. De blev så lærere for Godthåbsbefolkningen, da fangererhvervet, der var hensygnende, fik sin renaissance ved H. J. Rinks initiativ. Fangerfamilierne rejste ud tidligt på foråret, skønt de var nødt til at slå lejr oven på isen. Som forårsfangstplads yndedes solsiden af det fra Nordbotiden berømte Pisigsarfik bueskydningsfjæld. Herfra kunne de, når fjordisen blev usikker eller isen var fuld af smeltevand, altid gå over land til isfjorden Kangersunek på sælfangst. Det kunne være, at føret var besværligt, når det var våd tøsne, men så jagede de om natten, når sneen frøs til en hård skorpe.

Benediktes forældre var nogle af de ivrigste til at dyrke rejselivet. Sigismund (af grønlanderne kaldet Tiggak) kunne ikke holde ud at bo ved missionsstationen. De overvintrede det ene sted efter det andet. I Akúnæk (skærgårdskysten mellem Godthåb og Sukkertoppen) holdt mange familier til i forårstid. Storslået folkeliv udfoldede sig her, og ligegyldigt hvor Sigismund overvintrede med sin familie, ville han aldrig gå glip af den fornøjelse og rejste derop som en af de første.

Benedikte og hendes søstre kedede sig grufuldt i deres afsides overvintringssteder, fordi de der var overladt til sig selv. De brød sig ikke om ensomheden og så vinteren igennem frem til forårets livlige selskabelighed. Det var tre søstre: Store Elisabeth, Store Benedikte og Sølle Kathrine. I Akúnæk havde folk travlt med at garve skind for at sy bukser og anorakker af vandskind og kajakvanter, som fremmede fiskere yndede, fordi vandet ved vore farvande var så koldt. Besætningerne på de amerikanske skibe, der kom for at samle sten til ballast, når de næsten tomme for varer

var på vej til Europa på handelsrejse, betalte sagerne med amerikanske beklædningsgenstande og spiritus.

Medlemmer af den tyske menighed, som var på fangstrejse, havde ordre til at helligholde søndagen og ingenting bestille, så de kedede sig meget om søndagen, og for at få tiden til at gå, måtte de opfinde uskyldige underholdningsformer. Da kappedes de undertiden om, hvem der var flottest klædt ved at iføre sig de prangende klude, de havde fået af amerikanerne. Ifølge overleveringen imponerede Tiggak de andre ved at optræde i jakkesæt i efterårsfarver og dertil filthat og stok. Disse dage i fangstpladsen var imidlertid ikke altid præget af hygge og idyl, da mændene drak mere spiritus end de kunne tåle, og forskellige former for voldsomheder og kamp om at komme til kvinderne prægede de første dage efter amerikanske besøg, da amerikanerne altid var rundhændede med spiritus.

Sigismund var kendt for sine mærkelige valg af overvintringssteder, som undertiden syntes at være inspireret af skyhed for mennesker. Selv når han ville bo i nærheden af mennesker, så byggede han hus ovre på den anden side af sundet. Engang, medens børnene var små, byggede han lige over for K'ornok ved Ekalúnguit. Den vinter døde hans kone. Til denne begivenhed knytter sig en kivióxhistorie: Samme efterår som Sigismund med familie ankom til Ekalúnguit for at bygge vinterhytte, var der til den samme egn ankommet et ulykkeligt individ, der var flygtet fra sine forældre, der var bosat i Agpamiut i Sukkertoppens distrikt. Han hed Agfak og var søn af Daniarssuk og var rømmet fra sin boplads, fordi den pige, han havde friet til, havde forsmået ham. Man sagde, han var farlig, fordi han dengang havde sagt, at han en dag ville hævne sig på kvindekønnet ved at dræbe en tilfældig kvinde, der krydsede hans vej. Da det gryede efter den nat, moderen døde, var Elisabeth og Benedikte vandret op i fjældene. Rønningsmanden havde set dem på lang afstand og gemt sig bag en kampesten for at slå dem ned, når de gik forbi. De nærmede sig og vildmanden så, at de græd, og stod der og lyttede til deres tale, som drejede sig om den døde mor, som nu var i himlen, og han blev så fascineret af deres barnlige tro, at før han vidste af det var de borte og i sikkerhed.

Efter konens død var Sigismund nødt til at vende tilbage til Sarkardlit for børnenes skyld. Her gik døtrene i skole. Men Kathrine døde kort tid derefter. Sigismund var ikke ret gammel, men han havde måttet arbejde så hårdt i Ekalúnguit, at han havde beskadiget ryggen, og nu fik han det værre og blev krøbling. Dermed var det slut med fangstrejserne, og nu var han henvist til de unge døtres hjælp. Far huskede ham fra sin barndom som en meget primitiv fremtoning. Han tilbød sig som sagnfortæller, og jagteventyr og andre oplevelser havde han masser af, og han blev hurtig en meget kærkommen gæst hos mine bedsteforældre. Bedstefar var selv sømand, senere bødker og sagnfortæller. Han varmede Sigismund op ved at fortælle ham

sine undertiden ret utrolige historier. Så utrolige var nogle af dem, at den gængse opfattelse i Godthåb var den, at enten var han en usædvanlig personlighed, eller også var han en uforbederlig løgnhals. Og når så Sigismund først var varmet op og tilmed fået kaffe og skråtobak, var der ingen ende på hans fortællinger. De gamle brugte ikke kujanak (tak), og når Sigismund havde spist og fået kaffe, sagde han: Ah, anersalivasit. Betydningen af dette er nu glemt, men jeg tror det er noget lignende som: Så har usynlige magter igen været gode ved mig. Det var en hedensk og ældgammel tak.

Han var ikke særlig populær ved missionsstationen. Missionærerne vidste, at han ikke tillagde kristendomsundervisningen nogen særlig betydning, men det kunne endda gå med det. Mest var de gale på ham på grund af de mange skind, de kunne have købt hos ham, men som han solgte til fremmede skibe. Missionen klarede sig hovedsagelig ved trosfællernes gaver nede i Saxen og i Danmark, som de supplerede ved

at eksportere de varer, som de købte hos grønlænderne for kaffe, tobak og andre europæiske nydelsesmidler.

Døtrene derimod blev hurtigt populære, fordi de var lærenemme i skolen, havde en god sangstemme og var dygtige til syning. Ved faderens død indledtes deres livs tungeste arv, ensomheden. Tiden frembød næsten ingen muligheder for enlige kvinder. Ægteskabstroen var så stærkt bundfældet, at den opfattelse var almindelig, at de ugifte kvinder ved deres dødsleje drejede rundt. De havde kun den mulighed at blive alles trælle. Selv for dygtige kvinder var der ingen fast arbejde at få. Derfor foretrak de fleste kvinder at sikre sig en mand, selv om en uduelig mand var en møllesten om halsen. Benedikte og Elisabeth veg ikke for det groveste arbejde, de var flittige og altid parat til at lave hvadsomhelst til hvemsomhelst. Og så var de ikke dumme og var behageligt selskab for de mennesker, der midlertidigt havde dem i deres brød. Særlig Benedikte, som forstod sig på børn, savnede ingen arbejde, og efterhånden foretrak hun den form for beskæftigelse og tilbød sig hos de børnerige familier. Børn lærte hurtigt at sætte pris på hendes selskab og græd, når hun skulle hjem.

De blev yderligere ramt af en slem skæbne, da Elisabeth fik et barn uden at være gift. Tiden var brutal over for lignende brud på den gode kristne livsførelse. Ved missionsstationen blev det betragtet som stor forsyndelse mod offentlig moral. Elisabeth blev ramt af den strenge kirketugt. Hun fik en bestemt plads i kirken og måtte som tegn på sit fald finde sig i at bære det grimme, grønne bånd i håret for livstid. Men den mand, der var skyld i hendes ulykke, slap med en advarsel, eller snarere formaning. Det var kvindens lod altid at bære den tungeste byrde.

Benedikte med sit børnetække var ikke sen til at holde af søstersønnen Peter. Det forsømte moderinstinkt gjorde sig nu gældende. Hun betragtede ofte med blødende hjerte den lille uskyldige årsag til deres dybe fornedrelse. Drengébørn var der da heldigvis formål med. Søstre arbejdede nu som aldrig nogensinde før, og så selvhjulpne var de, at de formåede at skaffe Peter en lille øvelseskajak. Fremmede ville nu ikke kunne regne ud, hvilken af de to søstre, der var moder til barnet, så ømme de var mod ham begge to. De fulgte hans udvikling med interesse, og hans dygtighed i kajak vakte mange forventninger om den fornedrede slægts eventuelle oprejsning og om den uddøende slægts mulige fortsættelse. Men en dag da Peter var ude på sælfangst, kom han ikke hjem. Han blev aldrig fundet.

Denne forfærdende begivenhed knækkede søstrenes mod. Elisabeth og Benedikte fik aldrig forvundet den sorg, som mærkede dem for livet. Man burde ikke glemme, at den smule skolegang, de modtog ved missionsstationen, ikke kunne opveje de år i deres barndom, hvor de levede i stor isolation, kun i selskab med deres primitive og overtroiske forældre. Dertil kom, at de i Sarkardlit nåede at blive fyldt med den

til barnlighed grænsende opfattelse af livet under de ret uvidende håndværkerpræsters ret naive og fanatiske ledelse. De havde altid været ivrige kirkegængere, tilhængere af søndagens helligholdelse, optrådte i stadstøjet og ville helst ikke lave noget om søndagen. De gik med i processionen til kirkegården påskemorgen, skønt de vidste, at Peter aldrig fik nogen grav.

Da alt syntes at svigte, fandt de trøst i den eskimoiske tro om genfødslen i kraft af navnet, den gamle tro om inkarnationen. Men det var Historien om en moder om igen. Tjørnebusken tilbød at være vejleder hen til Peter, såfremt de ville varme den lidt i deres favn. De gjorde det, men fik tornen i kødet. Elisabeth og Benedikte fandt Peter flere gange, men når barnet enten døde eller familien rejste bort, fik de tornene at smage. Når et barn ved dåben fik navnet Peter – undertiden var det en helt anden Peter, der mentes – skyndte de sig hen til det, lykkelige over endelig at finde den, de søgte. De opofrede sig for barnet, som de tilbad grænseløst. Alt det, de fik ud af det, var at få lov til at opleve den levende kærlighed igen. Bloddråberne ved tornenes stik blev til grønne spirer, satte et festligt præg over deres kummerlige tilværelse. Jeg kan huske de hjerter og kræmmerhuse, som hang på søm på den smule bræddevæg, der var i deres lille rønne, helt tilsodet af tranlampen. De hang der år efter år med indhold af figner, svesker, bolsjer og julekager, som ingen måtte røre, de var jo tiltænkt Peter. I hytten var der en stor vægstenslampe, og over det lillebitte vindue hang på en senetråd en tørret panserulke, eskimoernes „barometer“, som mentes at dreje hovedet imod det verdenshjørne, hvorfra vinden næste dag skulle komme.

Elisabeth døde, mens jeg var barn. Derved blev Benedikte helt alene. Hun var meget ensom og meget fattig. Selv de herrnhutiske missionærer, som var deres venner og åndelige vogtere, var rejst bort. Sarkardlits befolkning var nu flyttet over til Godthåb, nærmere betegnet Avangnardlit. Kun Isaja blev nogen tid i Sarkardlit for at passe de tomme bygninger og slå græsset på engene til fordel for Godthåbs danske, som havde husdyr. Resterne af de primitive stammer fik i Godthåb deres rolige hjørne, hvor de kunne dyrke det liv, som passede dem, og fik en stor betydning for os. Det var gennem dem, vi lærte vore forfædres kultur at kende. De talte det uforfalskede eskimoisk, det, som uvidende kolonifolk kaldte „skævmund“. Deres sagnfortællere berigede os med deres ædle sprogbrug, ligesom vores naboskab med dem understregede vores identitet i en tid, hvor den var ved at miste sin betydning.

Ajagíngiså var nu henvist til at være mere hos os. Når hun kom om morgenen, var vi børn henrykte. Hun gik med sin velholdte, men simple anorak. Havde man set denne anorak, kunne man ikke glemme den. Den var nemlig sammensat af mange forskellige stumper af stoffer, der var syet sammen som en mosaik. Det fortalte om

hendes fattigdom og evne til at hjælpe sig selv. En sløjfe af rød silke prangede ovenpå hendes indskrumpne hårtop – det var på rigtig herrnhutisk maner tegnet på hendes jomfrudom. Hun kunne hjælpe mor med al slags arbejde, samtidig med at holde hende med selskab. I de første år vi gik i skole forsøgte hun endda at hjælpe os med vore lektier, men det var ikke så heldigt at jeg sagde ka, jot og fau. Det forvirrer ham blot, sagde far, så hold hellere op med det. Så kunne hun tælle på tysk. På det tidspunkt, dette skete, kan jeg huske, hun var dreiundsechzig.

Også på vore sommerudflugter i robåd var hun en uundværlig hjælp for mor, fordi hun forstod den kunst at holde styr på os børn. Hvor højt jeg elskede og beundrede hende kan jeg huske fra sådan en tur. Jeg led meget under myggeplagen, og Ajagíngisâ prøvede at berolige mig ved at sige: Den smule myg, det er da ikke værd at tale om, se nu engang på mig: Jeg tager det roligt, og ikke en myg stikker mig. Far havde hørt hende sige det og bemærkede: Myg er nemlig ikke så dumme og har en bedre smag. Det kan ikke falde dem ind at stikke i en så grim piges hud. Den dag tror jeg, at alle var ophidsede på grund af varmen og myggene. Jeg var gal i hovedet på far, der kaldte Ajagíngisâ en grim pige. Børns begreber om skønhed er vel ikke de samme som voksnes, fordi jeg kan huske, at jeg netop på grund af fars bemærkning kiggede ekstra godt på hende, men kunne ikke opdage noget grimt ved hende. Hun var simpelthen smuk i mine øjne.

Det så efterhånden næsten ud som om Benedikte, dengang deres elskede Peter omkom i kajak, havde fået et chok, som hun aldrig rigtig kunne forvinde. En del af befolkningen, som ikke kendte hende, troede måske ofte hun var småtosset. Mange fandt det meningsløst sådan som hun rejste rundt. Den eneste måde at rejse på dengang var tommelfingeren. Hvad skulle hun rejse så meget for, når hun ikke har pårørende? sagde nogle. De forstod ikke, at livet for hende var en uafbrudt rejse, for at søge efter Peter.

Den menneskekærlige fartøjsfører Karl Lund forstod hende. Han kaldte sin søn Peter. Den forsvundne Peter kom således igen. Livet blev til en fest for Elisabeth og Benedikte. De seks år igennem, medens Peter var elev på Seminariet i Godthåb, behandlede Benedikte hans tøj og kamikker. De fleste af eleverne var dengang meget forsømte, og forældrenes gaver kunne simpelthen ikke nå dem på grund af de dårlige forbindelser. De både frøs og sultede, blev syge af skørbug og slæbte sig haltende afsted, men Peter nød godt af en omsorgsfuld kvindes bevågenhed og nød den uhørte luksus at skifte kamikker hver eftermiddag. Så meget elskede Benedikte ham, at hun fulgte ham, da han som kateket rejste sydpå til Fiskerødet. Men Peter giftede sig, og Benediktes tilstedeværelse var dermed ikke længere nødvendig, men af og til besøgte hun familien senere hen, da Peter kom til K'ornok. Men nu boede hun mest i sin hytte i Godthåb.

Gudskelov var der andre, der hed Peter. Benedikte opsøgte flittigt alle, som hed Peter, og solede sig i en atmosfære, hvor navnet Peter lød som en liflig musik for hende. Min storebror hed bl. a. Peter, og selv om han aldrig blev kaldt Peter, var hun altid øm ved ham. Men han rejste lige efter konfirmationen til Sukkertoppen for at gå i lære, og nu var hun nødt til at tage til takke med os, som ikke hed noget med Peter. Det var dog ikke helt forgæves, når hun opsøgte os, for far hed bl. a. Peter. Og nu kunne vi mærke, at hendes interesse for far var stigende, og det endskønt han var født mange år før deres Peter.

Så flyttede mine forældre til Sukkertoppen. Nu var Benedikte mere overladt til sig selv. Det lod til, at alle de mennesker, der var genstand for hendes kærlighed, af skæbnen var bestemt til at forsvinde.

Dengang hendes liv var lysere, morede det os at se, hvordan hun lagde overdreven betydning på alle mulige festlige lejligheder. Men størst for hende var alligevel julemorgen og de ugifte pigers dag. Disse to dage kom hun tidligt om morgenen, endnu mens vi var i seng, og sang solo uden for vores vindue. Jeg tror, at hun som yngre havde haft en virkelig smuk stemme, men som gammel havde hun svært ved at klare høje toner. Det var for os ukendte sange, hun sang, undertiden med tysk tekst, hvis udtale hun kludrede i.

I mellemtiden blev jeg større og nysgerrig. Ajagingså, sagde jeg en dag til hende, var der ingen, der friede til dig? Hun smilede forlegen. Næh, ikke ligefrem, sagde hun tilsidst, men præsten prøvede at gifte mig bort, til en mand, som hed Mathæus. En dag kom der bud, som sagde: Benedikte, præsten vil tale med dig. Jeg tænkte: Hvad forkert har jeg nu gjort, siden præsten ville snakke med mig? Da jeg kom ind til præstens arbejdsværelse, så jeg til min rædsel Mathæus sidde lige over for ham, han var skeløjet og en dårlig mand og uduelig fanger. Jeg kunne se, han var nervøs, fordi han skelede mere end sædvanlig, og med eet gik situationen op for mig. Præsten sagde: Kære Benedikte, denne gode mand har opsøgt mig o. s. v. o. s. v. Jeg gad ikke mere at lytte til ham, og med et „aldrig i livet“ løb jeg ud og hjem. Jeg havde hørt tilstrækkeligt til, hvordan protesterende kvinder blev tvunget til at ægte mænd, som de ikke kunne døje synet af, klædte mig af og gemte mit tøj, for jeg vidste, det var den eneste måde at holde dem på afstand. Der kom heldigvis ingen. Du skulle have set Mathæus, som han sad der i nærheden af en rigtig lampe med glaskuppel, så skeløjet at man kun så det hvide af øjnene.

Som 70-årig var Benedikte helt ensom. Livet i Godthåb prægedes mere og mere af travlhed, fiskeriet var indledt, der kom flere skibe, og mange mennesker samledes omkring landsrådsmøderne. Jeg var i Julianehåb og havde været væk flere år. Der havde far opsøgt hende og fundet hende alvorligt syg. For den, der komovre fra kolonisiden, var der i hendes lille hytte i Islandsdalen så stille som i en

kirke. Ved at se, hvem det var, der kom, prøvede hun at rejse sig, men kunne ikke. Hun talte om os, børnene, og kunne stadig huske morsomme episoder i tilknytning til hver enkelt af os. Hun talte om den skrigen af tusinder af fugle i Akúneks fugle-reservat, hvor hun havde tilbragt så meget af sin barndom, så om den smukke kirkesang i Ny Herrnhuts kirke. Så var der stilhed. Begge tænkte på Peter.

Ved at bemærke, hvor renvasket og velplejet hun var, spurgte far, hvem der kom og hjalp hende. Benedikte smilede og sagde: Jeg har nemlig fundet en ven, og selv om han havde forbudt hende at tale om det, kunne hun ikke lade være at røbe det for min far, en meget æret og elsket kirkens tjener, ovenikøbet kirkens øverste, der for ikke at blive set kom om natten.

Det sparsomme grå hår var omhyggeligt redt og samlet i en knude, og dertil var fastgjort Benediktes stolthed: mødommens røde sløjfe, ensomhedens kendetegn, men af hende snarere opfattet som baltegn til den himmelske kongesøns bryllupsfest.

Først længe efter, at hun var død, fik vi det at vide.